

1. 3. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Skutková tvrzení nebo hodnotící úsudky

1. Úvodem[1] Zkusme nahlédnout na rozjitřenou až popudlivě neklidnou „dobu emoční“ pohledem práva, zejména práva soukromého. Právní úhel přináší výhodu klidného, logického uvážení, které svou věcností má odpovídat zdravému rozumu. V neposlední řadě též jemnému, vyvažujícímu, citu pro spravedlnost či obyčejnému lidskému citění brojícímu proti bezdůvodným tvrdostem a osobnostním újmám. Obojí je souladné s přirozenou lidskou podstatou. A tím i s přirozenými právy člověka spjatými s jedinečnou osobností, jak je chrání občanský zákoník.[2]

Různých tvrzení, výroků, videí a fotografií, nalezneme na internetu mnoho. Často i zcela protikladných. Hledání pravdy na internetu se proto může jevit jako pověstné hledání „jehly v kupce sena“. A přece tam je.

Pohlédněme na rozličná tvrzení či názory právně přehledově, byť schematicky, a tím pádem i zjednodušeně. Právní pohled má mít blízko k čisté věcnosti. Tím by měl být inspirativní i pro politiku.

Na prvním místě však musíme, žel, počítat s projevy špatných lidských vlastností. A to obzvláště ve společenském styku v „bezduché“ síti elektronických komunikací. Na mysl máme zejména **zlost** jako slabost, vnitřní pnutí ke zlému, se sklonem způsobovat bližním bolest. Byť by se jednalo o způsobení „jen“ emoční újmy spočívající v přivození špatné nálady, duševní rozladěnosti, trápení či jiné, byť přechodné, duševní nepohody i bez možných tělesných projevů (bez somatizace). Aniž by se ale nutně medicínsky jednalo o způsobení duševní poruchy nebo poruchy chování, např. diagnostikovatelné a léčitelné posttraumatické stresové poruchy. Správně proto občanský zákoník jako obecný předpis soukromého práva hovoří u škodního práva obecně o **duševních útrapách**[3] jako o možném obsahu nemajetkové újmy na přirozeném právu uznaném tímto zákonem.[4]

2. Svrchovanost zákona jako ústavní hodnota

Z hlediska zákonného vymezení **deliktu na osobnosti** podle občanského zákoníku není znakem skutkové podstaty přivození škody nebo jiné újmy. Ani získání bezdůvodného obohacení (majetkového prospěchu).

Deliktně je rozhodné samo, „pouhé“, **dotčení práva**, a to dotčení některého státem uznaného přirozeného lidského práva spjatého s osobností bez zřetele na eventuální přivození újmového následku či získání prospěchu. Již tento protiprávní čin, jak je zákonem vymezen, sám o sobě bez dalších znaků skutkové podstaty je zásahem do právem chráněné osobnostní hodnoty. (Blíže viz dále.)

Pro vymezení znaků soukromoprávního (i veřejnoprávního deliktu) je rozhodný zákon. Podle občanského zákoníku se v případě závazků z deliktů jedná o závazky ze zákona.[5] Proto jen zákon vymezuje znaky takového závazku. Ústavně to vyvěrá z **hodnoty právního bezpečí**. Ta je principiálně opřena o státní, demokratické, uznání **svrchovanosti zákona**,[6] sledující vyloučení soudcovské, úřednické či jiné svévole. Stát tak činí ve spojení se zákonem stanovenými pravidly výkladu předpisů.[7] vedle legálního výkladu právních jednání. (Ovšem i vedle obecně uznávaných výkladových metod právní vědy.) Svrchovanost zákona a potažmo vázanost soudce zákonem,

sledující ochranu obecného blaha právního bezpečí a předvídatelnost rozhodování, principiálně, tj. hodnotově, patří mezi pilíře demokratického právního státu. Právě zde se ústrojně kloubí „demokracie“, u nás zásadně parlamentní včetně ústavně podložené dělby veřejné moci, s „právním státem“ (vládou práva).

Ve zvláštním případě dotčení přirozeného **práva na soukromí** bývá dotčena sama **privátní autonomie** (základ soukromého práva), která zde má podobu **vlastního informačního sebeurčení**, „zda, kdy, jak a co“ ze svého soukromí zveřejním. V tomto zvláštním skutkovém případě dotčení práva může být podle okolností následkem dokonce **prospěch** dotčeného člověka (oběti protiprávního činu). Například zvýšený zájem veřejnosti, z něhož plyne oběti majetkový prospěch. Přesto však legálně půjde o soukromoprávní osobnostní delikt, a to z důvodu dotčení práva založeného na svobodné vůli oběti rozhodovat si o svém soukromí (i o možném majetkovém prospěchu z něj) sama. Podobně tomu může být u neoprávněného nakládání s cizí hmotnou věcí. Ačkoli půjde o neoprávněný zásah do práva, může ve svém důsledku přinést **užitek**, jako je udržení věci v dobrém stavu jejím zprovozněním. Věcně, resp. technicky vzato je nerozhodné, zda se tak stalo po vůli vlastníka, či proti jeho vůli. Právní význam to však má zcela kategorický. (Nepřikázané jednání ponechávám stranou.)

Právě **svobodná lidská vůle** je příznačnou vlastností a podstatným znakem (přirozeností) každého člověka, resp. celého lidského druhu. Ovšem včetně nebezpečí špatných volných rozhodnutí se všemi důsledky s tím spojenými.

3. Pravdivost skutkového tvrzení^[8] a vědomost o něm

Skutkové tvrzení znamená sdělení, zda se určitý děj stal a za jakých okolností se tak událo. Jinak řečeno, jaké byly **skutkové okolnosti** případu, které by bylo možné právně podřadit pod právní normu (právně kvalifikovat). **Pravdivost** skutkového tvrzení podléhá **dokazování** pomocí důkazních prostředků. Skutkové tvrzení má být **plně pravdivé**. Rozumí se tím **úplná shoda se skutečností**. Opakem by bylo skutkové tvrzení **plně nebo částečně**:

- a. **a) nepravdivé**, a to **lživé** (úmyslně nepravdivé) anebo **jinak nepravdivé** (pravdy „jen“ nedbalé), když by se uváděný děj vůbec nestal anebo se odehrál jinak. Může jít také o nepravdivý výklad sdělení třetí osoby určeného pro veřejnost, např. o nepravdivou interpretaci cizího politického projevu. Nepravdivé skutkové tvrzení **lze** potenciálně **uvést na pravou míru**,
- b. **b) neúplné či jinak pravdu** (úmyslně nebo nedbale) **zkreslující**, když se uváděný děj sice stal, avšak jinak, neboť v tvrzení došlo například k vynechání podstatného údaje, k jeho rozmělnění méně důležitými okolnostmi či k vytržení děje ze skutkových souvislostí (kontextu), a tím pádem ke zkreslení, anebo k nesprávnému překladu. Potenciálně je také **lze doplnit nebo zpřesnit**.

Nepravdivé či pravdu zkreslující skutkové tvrzení může být, soukromoprávně vzato, sděleno:

- a. **a) vědomě**, a to **úmyslně** vědomě, tj. lživě, anebo **nedbalostně** vědomě. Úmyslně přímým **chtěním** například zostudit nebo veřejně znevažít jiného člověka anebo nepřímým **smířením se či jiným srozuměním** se s tím, že jiný člověk bude mým činem zostuzen nebo veřejně znevažen. V **případě úmyslu** (lži) **nebo hrubé nedbalosti** (bezohlednosti) soukromoprávně mluvíme o sdělení skutkového tvrzení ve **zlé víře**, jakožto vlastnosti protiprávního činu, kupř. při pomluvě.^[9] Ze lhaní nebo bezohlednosti povstává **zlo v právním smyslu**. U vědomého činu však musíme ještě rozlišit, zda **vědomý** čin byl **úmyslný** neboli, zda k vědomému jednání došlo:

ab) dobrovolně vědomě (chtěně nebo smířeně či jinak srozuměně) čili, zda se jednalo o ze své vůle **svobodně** sdělené tvrzení, byť by se tak stalo i při možném účastenství jiné osoby, anebo,

ab) nuceně vědomě (nechtěně, vnitřně nesmířeně či jinak nesrozuměně) neboli, zda šlo o nepravdivé či pravdu zkreslující skutkové tvrzení sdělené sice při **vědomí nepravdivosti**, avšak za okolností svědčících pro **nedostatek volní svobody** anebo svědčících „jen“ **důvodně bázní** vyvolané jinou osobou. „Důvodnost“ bázně dlužno posoudit podle **velikosti a pravděpodobnosti nebezpečí** a dle **povahy člověka** dotčeného výhrůzkou či jinak dotčeného, jako je nedostatek věku, rozumu nebo závislost postavení. Kupříkladu by se mohlo jednat o důsledek zakázaného psychického nátlaku zaměstnavatele prostřednictvím nadřízeného zaměstnance, např. šéfredaktora nebo editora, projevujícího se **hrozbou** (bezprávnou výhrůzkou) přímých nebo nepřímých **nepříznivých následků** pro případ, že by zaměstnanec nesplnil pokyn vytvořit nebo sdělit nepravdivé nebo pravdu zkreslující skutkové tvrzení či nesplnil pokyn je rozšiřovat. O bezprávnou výhrůžku by se jednalo i tehdy, pokud by sice byla zaměstnavatelem, například provozovatelem televizního vysílání, odůvodněna kupříkladu ochranou některého obecného blaha, ale bylo by jí vynucováno něco, čeho **takto** dosaženo být nesmí.^[10] Jednalo by se o **protiprávní čin**, tj. o hrozivé, a tím pádem dobrým mravům se příčí a právní postavení zneužívající, vynucování určité práce. Aniž by se ovšem jednalo o právní hrozbu (upozornění na důsledek porušení zaměstnancovy smluvní povinnosti) v duchu zákoníku práce či jiného zákona,

- b. **b) nevědomě**, aniž by si byl původce skutkového tvrzení nebo jeho šířitel či zprostředkovatel vědom nepravdivosti nebo zkreslení pravdy. U nevědomosti však rozlišujeme, zda ke sdělení nepravdivého nebo pravdu zkreslujícího skutkového tvrzení došlo:

ba) zaviněně nevědomě, tzn. **vlastní vinou nevědomě**, tudíž **právně neomluvitelně**. Rozumí se tím stav, kdy si příslušná osoba právně **měla** (byla právně povinna) a zároveň **mohla** být vědoma nepravdivosti nebo zkreslení pravdy, například z důvodu svého odborného postavení. Sice i zde půjde o nevědomost, ovšem **vlastní vinou zaviněnou**. Zpravidla se tak stává porušením právní povinnosti **řádné odborné péče**, tzn. příkazu jednat **znale a pečlivě**,

bb) nezaviněně nevědomě, tj. **bez vlastní viny nevědomě**. Příslušná osoba si v takovém případě nejenže **není vědoma** nepravdivosti skutkového tvrzení či zkreslení pravdy, ale ani **nebyla povinna** a **nemohla** si jí být vědoma, například z důvodu svého laického (neodborného) postavení. Půjde tedy o sdělení nepravdy či zkreslené pravdy, učiněné ovšem v **dobré víře** v pravdivost nebo nezakreslenost neboli projevené dobrověrně, tzn. **bez vlastní viny**, a tudíž **právně omluvitelně**.

Nepravdivé nebo pravdu zkreslující skutkové tvrzení se samo o sobě **nemusí** nijak dotýkat něčích práv, právem chráněných zájmů nebo obecného blaha, například veřejné morálky, veřejné bezpečnosti či veřejného zdraví, natož dokonce někomu přivodit škodu nebo jinou újmu. Může jít jen o **holou nepravdu** či o její **holé zkreslení** bez dalšího. Aniž by se to jakkoli nepříznivě dotklo jakýchkoli právem chráněných hodnot. Například přirozených práv konkrétního člověka na čest nebo na vážnost či některého obecného blaha, třeba bezpečí, ze kterého těžíme všichni a které není subjektivizováno.

Spletu-li se ve společenském styku a řeknu-li kupříkladu, že k něčí návštěvě u mě došlo minulý týden, přičemž se tak stalo již předminulý týden, jedná se o nepravdivé skutkové tvrzení čili o můj omyl. Podobně, stalo-li se to v úterý, ačkoli ve skutečnosti až ve středu. K dotčení žádných právem

chráněných hodnot tím ale zpravidla nijak nedojde.

Jinou záležitostí je, zda nepravdivé nebo pravdu zkreslující skutkové tvrzení je šířeno **vědomě** s určitým **cílem**. Například v úmyslu někoho **přímo** zhanobit, znevážit, zesměšnit či hrubě urazit anebo tak učinit **nepřímo** při smíření se či jiném srozumění s tím, ač pravda je plně nebo částečně jinde. Anebo odsudečné hodnocení sice má zcela pravdivý skutkový základ, protože dotčený člověk se doopravdy dopustil špatnosti, avšak hodnotící reakce je, například svou vydatností, nepřiměřená skutku a jeho okolnostem.

Někdy může být ale přímo sledováno jen **upoutání pozornosti** na sebe sama třeba pro pocit vlastní důležitosti, touhu upozornit na sebe apod. I v takových případech je ale nutno posoudit možný úmysl „jen“ nepřímý v podobě smíření či jiného srozumění s vyvoláním odsudečných hnutí myslí týkajících se oběti nepravdy či zkreslené pravdy.

Krajním a zároveň nebezpečným druhem nepravdivých nebo pravdu zkreslujících skutkových tvrzení jsou **poplašné zprávy**. Jejich **úmyslné** šíření je dokonce trestné.^[11] Zejména pak za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek. Podstatným znakem je, že musí jít o poplašnou zprávu, která je **nepravdivá**. Vyvolání poplachu, který způsobí **nebezpečí vážného znepokojení** alespoň části obyvatelstva nějakého místa, není právně postižitelné, jestliže poplašná zpráva je **pravdivá**. Typicky se jedná o pravdivý požární poplach, který sice přivodí nebezpečí vážného znepokojení, ale je **prospěšný**. Může zachránit životy, zdraví i majetky.

Z hlediska zákonné ochrany přirozeného osobnostního práva je důležité si předem uvědomit, že i **uvedením a rozšiřováním pravdy** (pravdivého skutkového tvrzení) se lze za okolností případu dotknout **práva jiného člověka na čest** nebo jeho **práva na vážnost** zejména v očích veřejnosti. Popřípadě mu lze navíc přivodit dokonce **nemajetkovou újmu** například v podobě **ubližení na cti** (znectění, zostuzení), jejíž obsah spočívá v duševních útrapách, anebo v podobě **znevážení** v zaměstnání, podnikání či jinde ve společnosti včetně politiky. Znevážení, například **ponížení** bližního, se může u oběti, nikoli však nutně, projevit **nemajetkovou ztrátou**, jako je ztráta přízně, ztráta příležitosti (ztráta uplatnění) či ztráta společenství v důsledku bojkotu nebo až vyobcování apod. K naplnění skutkové podstaty soukromoprávního osobnostního deliktu však nejsou újmové znaky, resp. následky činu, nezbytné.^[12] V praxi k újmám (ale ani k obohacením) zdaleka pokaždé nedochází. A pokud skutkově nastaly, jedná se právně systematicky o **součást škodního** (nikoli osobnostního) **práva**, jako zvláštní zákonem vymezené skutkové podstaty nemajetkové újmy,^[13] popř. půjde o škodu porušením zákonné povinnosti zdržet se zásahu do absolutního práva osobnostního (či jiného práva absolutního).^[14]

Příkladem slouží **nactiutrhačné poukazování** na něčí protiprávní chování či nemravnost v **minulosti**, ačkoli později takový člověk již změnil své chování, svědomí zpytoval a upřímně se snažil následky napravit, neboli dosáhl polepšení. Takový člověk může být v **přítomnosti** prost vší viny po stránce duchovní, morální a náboženské. I ryze právně nahlíženo mohlo již dojít k zahlazení odsouzení, pakliže by někdo byl v minulosti dokonce odsouzen, anebo k promlčení činu. Kdo by nyní jednal proti tomu (pošpinil by jiného), sám by byl vinen (i právně). Nactiutrhačně poukazovat na něčí překonanou minulost lze nejen slovy či písmem, ale například i tónem či zabarvením hlasu nebo posunky, demonstrativním odchodem apod.

4. Dobrá víra v nepravdu či zkreslenou pravdu

Člověk, který šíří nepravdivé či pravdu zkreslující skutkové tvrzení si toho **nemusí být vědom**. Sám

totiž může být v **dobré víře** v pravdivost a nezkrivenost skutkového tvrzení, ačkoli takové není. Dokonce by mohl být **obětí** cizího obelstění.

Takový člověk se totiž mohl **důvodně spoléhat na důvěryhodnost** (podstatnou informační hodnotu) svého informačního zdroje, resp. původce skutkového tvrzení. Muselo by se ovšem jednat o „důvodné“ spolehnutí. Například tehdy, jestliže by se jednalo o informační zdroj **odborný**, kupříkladu medicínský nebo advokátní. Postavení odborníka je totiž spojeno s **řádnou odbornou péčí**, tj. **znalostí** a **pečlivostí**.^[15] Nikoli snad s odbornou nedbalostí.

Dlužno dodat, že k šíření skutkových tvrzení odborníky (i jinými osobami) nemusí docházet v právním styku, resp. při právním jednání jako je plnění závazku vůči pacientovi, klientovi apod. V takovém případě bychom na věc nahlíželi „jen“ morálně nebo politicky. Nikoli však právně, ledaže by tím bylo zároveň spácháno kárné (disciplinární) provinění podle stavovského práva anebo bychom mohli skutek podřadit pod jiný zákonem vymezený delikt.

Odkaz na „dobrou víru“ nelze na druhé straně brát po právu, pakliže by se jednalo o pouhou výmluvu či o pustou, bezobsažnou, frázi toho, kdo by se dobré víry u sebe bezdůvodně dovolával. V takovém případě by se jednalo o porušení právní povinnosti, zřejmě navíc za okolnosti přitěžující, spočívající v **nepravdivém tvrzení o vlastním stavu dobré víry**, tedy ve vyvolání **klamavého dojmu** o „upřímnosti a pevnosti“ svého přesvědčení.

Pouze „důvodný“ spoleh může vést k nabytí vnitřního, právně významného, stavu **dobré víry**. Jinak řečeno, jen **důvodné** (nikoli jakékoli) **spoléhání** může být právně pojímáno jako **omluvitelný omyl**. Neplatilo by to tehdy, jestliže by **běžný** člověk, který nepravdu nebo zkrivenou pravdu uvádí, byl **právně povinen** a **zároveň by si mohl běžně zjistit** pravý stav věcí.

Musíme proto uvážit, zda by se za okolností konkrétního právního případu mohl dovolávat dobré víry v nepravdu či zkrivenou pravdu **kdokoli běžného rozumu**. Znamená to, zda by byla důkazně **vyvrácena právní domněnka běžné opatrnosti** (běžné předvídativosti, běžné obezřetnosti). A to při použití **právně objektivizačního předpokladu člověka průměrného** (běžného) **rozumu**.^[16] Opakem „alespoň“ běžné opatrnosti by byla nejen lehkomyšlnost, ale i slaboduchost.

„Běžně rozumným“ člověkem není člověk mající **zvláštní**, myšleno **větší**, rozumové znalosti, jako je například odborník znalý podrobností, souvislostí a všech vazeb do hloubky. Nikoli jen zběžně či povrchně anebo laicky.

Sám pojem dobré víry ovšem bývá v právu pojímán různě.^[17] Jeho legální pojmové znaky se liší podle jednotlivých předpisů. V námi sledovaném případě však postačuje, jestliže vnitřní stav dobré víry je výsledkem **důvodného spolehnutí**. Důvodné spolehnutí bývá spjato s **důvodným očekáváním**, navozeným druhou stranou. Například **důvodným očekáváním odbornosti**, které je navozeno již samotným odborným postavením dotyčného člověka, aj. Důvodně lze očekávat i **věrohodnost** původce tvrzení, pakliže by k tomu byl shledán „důvod“. Například u obecně uznávaného státníka nadaného důvěryhodností své osoby a věrohodností svých výroků v očích veřejnosti (nadaného důvěrou veřejnosti).

Důvodné spoléhání je též pojmem **civilně deliktního práva**, protože jeho prokázaná přítomnost v podobě stavu **dobré víry vylučuje zavinění**, i kdyby sdělené skutkové tvrzení skutečně bylo nepravdivé nebo pravdu zkrslující.

Příkladem z nedávné doby epidemie mohou sloužit veřejná sdělení některých lékařů, nejen hygieniků a epidemiologů, týkající se způsobu ochrany veřejného zdraví. A to při navození důvodného očekávání odbornosti těchto lidí, tudíž i při vyvolání důvodného spolehnutí na odbornou správnost

jejich zpráv neboli při vyvolání odborné důvěry veřejnosti. Nemusí přitom jít a zpravidla ani nejde o plnění soukromoprávního závazku (právní jednání) vůči pacientovi.

Člověk v dobré víře, že nepravda je pravdou, sice žije v **nevědomosti** o skutečném stavu věci, avšak sám si ji **nezavinil**. Do nevědomosti se neuvrhl vlastní vinou, a to ani vlastním opomenutím nebo jinou nedbalostí. Mluvíme proto o dobré víře jako o **nezaviněné nevědomosti**, že skutečnost je úplně nebo částečně jiná. Proto je takový **omyl právně omluvitelný**. Stále se však jedná o **omyl** neboli o **chybné přesvědčení**. Podstatné je i to, zda by si při **běžné opatrnosti** bylo možno pravdu (skutečný stav) běžně zjistit, resp. lehce ověřit. Například z informačního systému veřejné správy, je-li **běžně** veřejně přístupný.

Důkaz omluvitelného omylu, resp. důkaz omluvitelnosti nepravdy či jejího zkreslení, **tíží** toho, kdo se dovolává přítomnosti dobré víry ve svém nitru. Podobně tomu je u **důkazu pravdy**, který tíží toho, kdo tvrdí, že jeho skutkové tvrzení je pravdivé nebo nezkreslené. Například tíží živnostenského novináře, který je uvedl ve známost. Setkáváme se s tím zejména v právu tiskovém a v právu provozování rozhlasového nebo televizního vysílání, jakož i v přirozeném právu osobnostním. Nemluvě o různých technologických platformách v síti elektronických komunikací při službách informační společnosti, tzn. i při plnění závazků.

U **důkazu omluvitelného omylu založeného na důvodném spolehnutí** postačí dokázat **alespoň takové okolnosti**, díky kterým lze uvedené nebo sdělené skutečnosti **důvodně pokládat za pravdivé**. Mezi takové okolnosti patří, nikoli však výlučně, již vícekrát zmiňované **odborné či jiné zvláštní**, například politické, **postavení původce** skutkového tvrzení.[\[18\]](#)

Běžný člověk (člověk průměrného rozumu) není běžně rozumově schopen ověřit si pravdivost veškerých roztodivných zpráv, údajů apod., které se k němu dostanou z rozličných zdrojů a které by o **své vůli** a na **svou odpovědnost** mohl dobrovolně uvést do oběhu. Třeba prostřednictvím sítí elektronických komunikací nebo elektronickou poštou (tzv. řetězové e-maily apod.). Aniž by ale k tomu byl kýmkoli nucen. Leda vnitřně puzen vlastními neklidnými vnitřními stavy včetně své zloby nebo jiných negativních emocí.

I po **běžném člověku** však lze spravedlivě požadovat, aby se předem alespoň **vážně zamyslel**, zda pravdivost skutkového tvrzení, jeho **shodu se skutečností**, lze vzhledem k okolnostem vůbec **rozumně, důvodně, očekávat**. Nemusí jít o nabytí jistoty. Postačuje **míra pravděpodobnosti** pravdivosti vyšší než malá. Zejména u neobvyklých událostí anebo u dějů zjevně podléhajících, i zcela protichůdným, propagandám různých států. Po každém lze **spravedlivě požadovat**, aby skutková tvrzení šířil **uváženě** a s **rozmyslem**, pakliže je vůbec záhodno je jakkoli šířit. Každý si může předem v klidu zvážit, zda a jaký přímý či nepřímý důsledek může jeho šíření jakýchkoli skutkových tvrzení dále přivodit či posílit. „Neklid mysli“ ani rozjitřenost pocitů či zbrkllost nebývají dobrým rádcem. Lidí trpící duševní poruchou nebo poruchou chování a jednající v poruše, která jim brání poznat pravdu nebo jim působí psychické obtíže, nechme nyní stranou.

Svou roli samozřejmě sehrává, zda se běžně lze **spolehnout na původce** nebo **zprostředkovatele** sdělení a zejména, z jakého **důvodu** se lze spolehnout. Například u provozovatele informační a zpravodajské kanceláře, který musí jednat s **odbornou péčí**, znale a pečlivě, tedy i po odborně náležitém předchozím ověření vyhledaných či získaných informací. A nejedná-li tak, jde to k jeho **tíži**.[\[19\]](#)

Nicméně i po **běžném člověku při běžné opatrnosti**, která podle občanského zákoníku náleží k **jeho běžnému postavení**, lze spravedlivě požadovat, aby si přiměřeně, běžně, ověřil skutková tvrzení, pokud je hodlá dále šířit, pakliže je taková možnost běžně dostupná. Například z **veřejných seznamů věcí a práv k nim**, jako je katastr nemovitostí, či z **veřejných rejstříků právnických**

osob, jako je spolkový rejstřík, ale i z jiných, zjevně věrohodných, běžných veřejných zdrojů. Většinou lze ověření provést jednoduše dálkovým přístupem v síti elektronických komunikací, a to i pomocí mobilního telefonu apod. Mluvíme tu také o požadavku **vynaložení rozumného úsilí** k ověření pravdivosti zprávy před jejím zveřejněním nebo dalším šířením. Připomeňme si vyvratitelnou legální domněnku, že „každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.“^[20] Lidsky vzato, očekávat to každý může všeobecně i „mimo právní styk“, tzn. i při různých reálných informačních úkonech, společenských úsluhách apod.

To se však týká člověka **běžně rozumového uvažování** při **běžné opatrnosti**. Tedy **bez zvláštních znalostí** a **bez vynaložení zvláštní pečlivosti**. Od člověka poučeného nebo dokonce od odborníka, například od novináře, lze důvodně očekávat **vyšší znalosti** a **větší pečlivost** až po odbornou péči novinářskou.

5. Co brání rozvážlivosti?

V odpověď se nabízí řada **subjektivních činitelů** začasto **duševního rázu**. Rozvážlivosti tak mohou bránit naše **vlastnosti** nebo **duševní hnutí** (emoce), například pocit nebezpečí, který se navenek projeví slovně nebo jinak. Zmínit můžeme kupříkladu i touhu vzbudit rozhořčení, vyvolat pobouření či odsudek, ale i zlobu, nesnášenlivost, předsudečnost, pomlouvačnost, popudlivost, vyčítavost, nadměrnou horlivost, ukvapenost, národní, náboženský či politický fanatismus nebo „politickou hysterii“, ovšem i lehkověrnost, kdy naletíme každé „pouťové atrakci“, bázlivost nebo vystrašenost, úzkostnost, nemístnou důvěřivost či naopak apriorní nedůvěřivost anebo pocit vlastní morální nadřazenosti (povýšenost „lepšího“ člověka) s puzením moralizovat jiné, „horší“, lidi apod. Zejména v posledním případě bývá toho příčinou sice rozumově kritický náhled, avšak takový, který je schopen jen či převážně jen odsuzovat ostatní lidi. V základu stává pyšnost na vlastní morálnost, vzdělanost či odbornost neboli až ješitné sebehodnocení vlastní velikosti nebo přecenění vlastní důležitosti. A to nemluvíme o nesnášenlivosti nebo nenávisti k jinému člověku, národu či skupině lidí. Politicky zde bývá používán výstižný pojem **předsudečná nenávist**.^[21] V podstatě půjde o nedostatečnou zralost ducha, kterému dosud chybí potřebná laskavost, vnímavost a schopnost odpouštění nedostatečnosti a slabosti jiných lidí bez útočnosti nebo povyšování se nad nimi.

Snížená schopnost „informační zdrženlivosti“ může vést až k **vlastnímu přivození újmy na své pověsti** (vlastní reputační újmy). Mluvíme o „reputačních rizicích“, zvláště v poměrně snadno použitelných sítích elektronických komunikací se širokým dopadem. Zřejmě i zde lze hledat jednu z možných příčin současného používání hanlivě hodnotícího označení „dezinformátor“.

Celkově zde hodnotově mluvíme o **smysluplnosti**. Zejména o **smyslu pro vnitřní kázeň** (vnitřní myšlenkovou ukázněnost a ukázněnost vnějších projevů), dále o **smyslu pro odpovědnost**, jakož i o **smyslu pro řád** včetně řádu myšlení při uplatňování svobody myšlení a potažmo svobody projevu.

6. Pravda víry

Do našeho úhlu pohledu spadá i dílčí téma týkající se pravdy víry, se kterou se právně potýkáme i na internetu. Zastavme se proto u ní.

Lidská víra je **vnitřním stavem** ovlivněným nejen vnějšími okolnostmi, jako je rodinná nebo školní výchova, ale zejména řadou subjektivních činitelů, začasto rázu jedinečně osobnostního. Proto může

být víra rozličná. Nejedná se pouze o náboženskou víru či o životní filozofii. Věřit lze v cokoli, i v naprostý nesmysl. Věřit můžeme libovolnému výroku, zvláště tehdy, jsme-li **lehkověrní**. Věřit lze i zjevně, již prvoplánově, „konspiračním teoriím“ či poplašným zprávám bez reálného podkladu nebo dokonce očividným lžím, pokud by odpovídaly našemu naladění, například vnitřní zlobě či vystrašenosti.

Jestliže obsah víry patří mezi **vnitřní stavy** člověka, právně se prokazuje podle **vnějších okolností**, pakliže nastaly. Typicky půjde o vnější obsahová nebo i formální vyjádření vnitřní víry (vlastního nitra) slovy, ale i jinými skutky. Třeba odíváním nebo způsoby chování ve společnosti či veřejným přihlášením se k určité věrouce, projevy pevného světonázorového postoje apod.

Právní význam to vše má zejména u vznášení **výhrady svědomí**, kterou musíme právně odlišit od výmluvy či od nechtění splnit právní povinnost jen tak. Od výhrady svědomí musíme oddělit také pouhý odlišný názor, včetně odlišného názoru odborného, například na účelnost určité právní povinnosti k ochraně veřejného zdraví.

Pravda víry bývá různě jistotná. Od **prosté**, „dětské“, **víry** přes hluboce vědomé, skálopevné, **přesvědčení**, které je jistotnější o vědění a někdy i o svědectví, až k osobnímu, duchovně-citovému **prožití** pravdy. Takové prožití je **osobnostně** vryto, a tím pádem poznatkově postaveno najisto. Mluvíme o živoucí jistotě neboli o duchovně-citovém poznání pravdy čili o jejím čistém vnitřním vycítění bez ohledu na společenské postavení nebo dosažené vzdělání. Živá víra se pak stává činem navenek. Nikoli „jen“ vnitřním přesvědčením.

Významnou, ne-li klíčovou, roli sehraává jemná **osobní schopnost vytušení** pravdivosti, ale i ryzosti cizích úmyslů apod. Taková schopnost nitra (ducha) může souviset se **svědomím** či mít podobné „jemné“ znaky.

Vytušení pravdivosti tvrzení či děje jejím niterným prožitím má povahově blízko k procítění umění. **Smysl pro pravdu** kráčí ruku v ruce se **smyslem pro krásu umění** nebo pro **krásy přírody**.

Podstatné je, že stát právně uznává **subjektivně hodnotový význam poznání**. Jeho míra je ovšem **individuálně** vyvinutá u každého člověka podle **míry osobnostní zralosti** ducha. I třeba zakrnělá nebo potlačená bezduchým formalismem, „chladným rozumářstvím“. Státní uznání se tu odvíjí od ústavně zaručené svobody myšlení, svobody svědomí nebo svobody náboženského vyznání a potažmo od svobody projevu včetně práva na názor, tedy i **práva na světonázor**.

Co se týče **pravdivosti skutkového tvrzení o dějích duchovních**, které jsou smyslově skryty, nelze je rozumově ověřit. Leda na ně lze s jistou **mírou pravděpodobnosti** usuzovat podle **vnějších projevů**, pakliže by k nim došlo. Využít k tomu lze i uznávané vědecké metody zejména kvalitativního výzkumu. Do jisté míry tomu bývá podobně u měření přínosu psychoterapie ve zdravotních službách nebo u měření přínosu duchovní péče a duchovní podpory ve zdravotnických zařízeních prostřednictvím nemocničních kaplanů.

S některými jevy tohoto rázu se setkáváme například i v přírodním léčitelství. Nejen u církví a náboženských společností či v pastorální medicíně. Tím pádem tyto otázky běžně pronikají do veřejných debat ve veřejném prostoru včetně kyberprostoru. Dotýkají se i reklam, propagací a plnění závazků, a to i pomocí internetu. A proto se jimi musíme zabírat i právně.

7. Otázka pravdivosti hodnotícího úsudku[22]

Od skutkových tvrzení se právně pojmově liší **hodnotící úsudky** (soudy). Kupříkladu hodnocení

dějinné nebo současné politické události. Anebo zaměstnavatelův **posudek pracovní činnosti** zaměstnance, který je obsahově strukturovaný podle zákoníku práce.[23] Hodnotící úsudky bývají obsahem i **veřejného mínění**. To je díky své pocitové povaze proměnlivé a potenciálně manipulovatelné, zejména vlivem hromadných sdělovacích prostředků, ale i reklamy apod., včetně záměrně cíleného a systematického usměrňování veřejného mínění z hlediska určitých relativních hodnot.

Běžný hodnotící úsudek mívá **subjektivní povahu**. Někomu se může líbit letní deštík, jinému ne. Někoho film uchvátí, jiného nikoli. Hodnotící (hodnotové) soudy nebývají jen logické a věcně podložené, nýbrž i vnitřně pocitové typu „líbí, nelíbí“. Příkladem ze života slouží **běžné hodnocení** designu nábytku nebo vzhledu karoserie vozidla či střihu šatů na základě **vlastního vkusu**, aniž bychom byli poučenými uživateli (informovanými uživateli) anebo dokonce odborníky. (Právo, sledujíc vyloučení svévole, tu ovšem racionálně staví na fikci informovaného uživatele.)

Hodnotící úsudky bývají ovlivněny vlastní zkušeností, dobrou, nebo špatnou, ale i vlastní oblibou, touhou či jiným pocitovým hnutím mysli (emocemi). Mohou se týkat až niterného prožití ducha, kupříkladu pocítění oblažení nebo vnitřního klidu a míru. Podle okolností a osobnostní jedinečnosti není vyloučen ani vnější tělesný projev, například slzy štěstí. Ovšem ani hněvivé „puknutí vzteky.“ Některé hodnotící úsudky včetně názorů mohou mít pro někoho pobuřující, ale i objektivně šokující nebo rušící vlastnosti dotýkající se pokojného stavu, třeba i nicnedělání. Například mohou rušit pohodu (i při strčení „hlavy do písku“) či pověstný „klid na práci“ anebo zneklidnit „vlažné“ v jejich okatém nezájmu.[24] Mohou tak rozhýbat ustrnulý pohyb, a tím probudit život. I takové projevy požívají ústavní ochrany svobody projevu, ač nemusí být každému libé. Vzpomeňme mnohá slova prorocká, která měla u lidí vyburcovat ducha.

Hodnotící úsudky vyjadřují **subjektivní názor** svého původce, který zaujal k určité skutečnosti svůj vlastní postoj. Posuzovatel hodnotí děj z hlediska například morální nebo náboženské správnosti, a tím pádem i přijatelnosti pro sebe na základě svých vlastních hledisek. Není vyloučeno, aby stejná či podobná hlediska mělo více lidí, například na základě zobecnitelných a generačně předávaných zkušeností nebo v rámci života specifické komunity. Stále se ale bude jednat o **subjektivní hlediska**, která jsou potenciálně proměnitelná. Kupříkladu, dospěje-li posuzovatel ke změně svého přesvědčení. Zejména však jsou **rozmanitá**, a to i národně, kulturně a nábožensky, resp. jsou **různorodá** jako lidé sami.

Míra subjektivismu hodnocení bývá ve zvláštních případech snižována u odborných názorů, a to tím, že mají být dosaženy racionálně přezkoumatelnými odbornými postupy, např. klinicky zavedenými zdravotnickými metodami. I zde je však možné se důvodně odchytil od uznávaných odborných postupů.

Necháme-li stranou běžný společenský styk a nahlédneme-li na hodnocení právně, tzn. s ohledem na potenciálně dotčená práva, právní zájmy nebo obecná blaha, hodnotící úsudek musí vycházet z **věcně pravdivého skutkového základu**. Ten může spočívat v něčem skutkovém tvrzení, například o dobré nebo špatné správě veřejných věcí. Typicky tomu bývá právě u politické, ale i pracovní kritiky, která je objektivně způsobila **dotknout se přirozeného práva osobnostního** či dokonce přivodit kritizovanému člověku **nemajetkovou újmu**. Například ublížit mu na cti neboli přivodit mu újmu v důsledku zásahu do jeho přirozeného práva na čest.

Pravdivost skutkového (věcného) **základu** hodnotícího úsudku podléhá dokazování důkazními prostředky. V tom je hodnotící soud, resp. **skutkový základ hodnocení**, shodný se samotným skutkovým tvrzením či jiným skutkovým poznatkem, na kterém stojí. Hodnotící úsudek ale směřuje dále, nežli „pouhé“ skutkové tvrzení (skutkový poznatek), ač by na něm stavěl. Do jisté míry bychom mohli říci, že úsudek (hodnocení) vyplývající z věcně pravdivého skutkového základu představuje

„nadstavbu“ k němu. Ta musí splňovat **právní požadavek přiměřenosti**, který je již právním pojmem podléhajícím **právnímu posouzení** (kvalifikaci). Jestliže akademický pracovník prokazatelně vydává cizí odborné dílo za vlastní, lze o něm v akademické obci důvodně usuzovat, že je plagiátor.

Stručně řečeno, má-li hodnotící úsudek podobu například **názoru** neboli mínění včetně veřejného mínění, týká se povinnost důkazního tvrzení a důkazní břemeno **věcné pravdivosti skutkového základu** názoru. Například, zda hodnocený děj se vůbec odehrál a za jakých okolností.

Přiměřenost vnějšího projevu názoru (výsledku hodnocení), co do obsahu (rozsahu), formy, způsobu a účelu, jakož i postavení dotčených osob a jiných skutkových okolností, je již **otázkou právní**, která podléhá logické úvaze zejména na základě **právního poměrování** kolidujících právem chráněných hodnot. Pojem „přiměřenosti“ patří mezi právní pojmy, jejichž posouzení patří logické úvaze soudcovské, úřednické či jiné právní. Zatímco například pojem „obvyklosti“ vyjadřuje skutkový děj podléhající dokazování. Jinak řečeno, co je v místě a čase shledáno obvyklým, nemusí být ještě právně vzato přiměřeným. Například drobné krádeže mohou být za jistých okolností sice obvyklé, avšak právně hodnoceno jedná se o činy právně nepřiměřené (dokonce jsou výslovně protiprávní).

Zvláštnosti nastávají u **odborných** hodnotících posudků odborníků, jimiž je projeven **odborný názor**. Nikoli jakýkoli běžný názor běžného člověka či dojem kohokoli o čemkoli.

Ve **zvláštních případech** právní předpisy stanoví **specifická pravidla hodnocení**. Stává se tak za účelem vyloučení nebo snížení svévole či jiných subjektivních pohledů čili ve snaze o co nejvyšší míru objektivizace, a tím i přezkoumatelnosti, postupu a výsledku hodnocení. K tomu slouží používání právně stanovených nebo obecně uznávaných **metod hodnocení**, jakož i posuzovaných **hledisek** včetně možné **hodnotící škály**.

Příkladem slouží několikafázová klinická hodnocení nových léčivých přípravků podle podrobně nastavených právních předpisů za účelem ochrany veřejného zdraví. Anebo, méně přísné, redakční posuzování odborných textů za účelem jejich vydání, které se řídí psanými či nepsanými publikačními postupy a jež vyplývají z vědeckého, obvykle mimoprávního, řádu včetně etiky výzkumu.

Zastavme se u politické, umělecké, pracovní, hospodářské či jiné kritiky.

Kritika je **oprávněná**, jestliže se vyznačuje:

- a. **věcně důvodným skutkovým základem**, který je **dostatečný** k tomu, abychom si při **běžné péči a běžné opatrnosti**^[25] (není-li právně vyžadována zvláštní, vyšší, péče a opatrnost)^[26] učinili hodnotový úsudek. Míra „dostatečnosti“ věcné podloženosti mínění je přímo úměrná **závažnosti** případu a jeho **významu** z hlediska potenciálně dotčených práv kritizované osoby. Například zpěvák skutečně zpívá falešně, politik skutečně neplní volební slib, advokát skutečně dává škodlivé rady klientům, zaměstnanec skutečně vyrábí zmetky nebo prodávající jedná skutečně klamavě. Právním pojmem tu je **důvodné usuzování** ve významu **věcné důvodnosti**, jež odpovídá **znalosti** (vědomí) prokazatelného **skutkového stavu** (děje). Hodnotící úsudek, například výsledný posudek či jiný názor posuzovatele, je proto **potenciálně přezkoumatelný** v tom, zda se zakládá na pravdivém skutkovém ději. Například hodnocený výsledek práce svým rozsahem skutečně neodpovídá zadání. Týká se to i hodnotících úsudků všeobecného rázu politického, náboženského či jiného, které rovněž musí být odpovídajícím způsobem věcně podloženy,^[27]
- b. **věcností** (zpředmětněním), tedy hodnocením obsahu, formy či účelu cizího projevu, cizí činnosti nebo jejího výsledku. Kritik má jít **k věci** (*ad rem*). Nikoli vybočovat k osobě (*ad*

personam). Například kritizovat jiného morálně pyšně, popudlivě až osobně útočně, zejména tehdy, zastává-li kritik odlišný názor. Například filmový kritik si musí hledět umělecké hodnoty filmu bez ohledu na osobní hodnoty (mravní kvality) tvůrců. Nikoli tedy toho, jak se režisér chová doma nebo na dovolené, i kdyby to kritik věděl. Vysoká škola musí hodnotit studentovu diplomovou práci věcně, tedy i bez předsudků vůči jeho osobě (mravní kvalitě), i kdyby student byl vysokou školou pravomocně uznán disciplinárně vinným z plagiátorství v jiném případě. Hlásá-li někdo například odborně nesprávný názor, který, pakliže by byl uplatněn, by přinesl větší škodu než užitek, neznamená to ještě, že takový člověk je sám o sobě špatný. Mohl třeba jen opomenout některou důležitou skutečnost. **Vedle** toho zde slovo věcnost znamená **určitost** kritiky (**konkrétnost**), která je prostá všeobecností, rozmělněností, paušalizací, zavádění jinam apod.,

- c. **přiměřeností obsahem**, tedy i rozsahem, **formou**, **způsobem** a **účelem** i podle okolností případu. Spadá sem též **vydatnost** kritiky. Zdaleka ne každá kritika musí být hlášána „celému světu“ na internetu. Navíc s cílem její obvykle **trvalé** veřejné dostupnosti. Zejména nikoli tehdy, týká-li se případ soukromých či rodinných záležitostí anebo malého okruhu osob. Například jen na jednom pracovišti bez přesahu do veřejného zájmu o věci veřejné. Užitečnější bývá vyříkat si věci z očí do očí ve vši slušnosti, popř. i s komunikační pomocí nestranné třetí osoby. Opakem by podle okolností byla kritika **přehnaná**, přemrštěná či zveličená. Například „děláním z komára velblouda“. Uvážit je však nutno i takovou skutkovou okolnost, jako je projevení kritiky například při volební kampani, kdy by kritika mohla nést podobné **zvláštní rysy** jako, právně přípustné, běžné reklamní praktiky zveličených prohlášení nebo prohlášení, která nejsou míněna doslovně.^[28] Na mysli máme běžná politicko-reklamní přehánění (ovšem i zjednodušení aj.) ve svobodné soutěži politických sil. Podobně při politických debatách o věcech veřejného zájmu, kdy se nejedná o vědecké rozpravy apod.

Roli nehraje, zda kritika je člověku, jehož se týká, příjemná, nebo nepříjemná. Zda mu duševně lahodí či ho potěší, „zahřeje u srdce“, anebo ne. Nikoli vše, co činíme, se musí každému líbit. Pokud tím nikomu neublížíme, je to právně vzato zásadně jedno. Po každém člověku lze v běžném životě i v občanském a obchodním styku **spravedlivě požadovat**, aby **snášel i nepříznivou kritiku**, je-li po právu. Například i drtivý odsudek práce, jestliže je přiměřený.

Jiným případem by ale bylo, jestliže by drtivý odsudek práce byl šířen v nepřímém úmyslu urazit či ponížit dotčeného člověka. Tedy, jestliže by kritik byl smířen či jinak srozuměn s tím, že svým kritickým projevem znectí, zneváží či poníží kritizovaného člověka. Tím se však kritik dopustí neoprávněného zásahu do přirozeného lidského práva, například na vážnost včetně veřejné vážnosti. Urážky na cti, zlehčování a ponižování nebo podobné delikty nejsou po právu. Naopak, jedná se o **činy protiprávní**. Důvodně kritizovat, i tvrdě, mohu. Ovšem tak, abych se **vystříhal ponížení** a jiné protiprávnosti (a nemravnosti). Například citlivou volbou přiměřených slov, tónu, gest, celkového výrazu a přístupu samého. Ani učitel kritizující žákův domácí úkol, nesmí žáka ponížit před třídou (ani osamoceně v kabinetu).

Při právním posuzování hraničních či „šedých“ případů se neobejdeme bez **právního citu** pro dobro a spravedlnost, který má niternou vazbu na **svědomí** a jeho čistotu. Různá rozumově utřídující okolnostní hlediska jsou „jen“ pracovní pomůckou, „odškrtávacím“ postupem, přehledně použitelným k dosažení navenek proveditelného a racionálně přezkoumatelného právního závěru.

Vyjdeme-li z **životního principu vzájemného podporování** na vývojové „pouti světem“, pak i oprávněná kritika přináší člověku prospěch. Víme o tom, co můžeme zlepšit nebo v čem spočívají naše slabé stránky, sklony apod. Tím nám kritika objektivně prospívá i tehdy, je-li laskavě přísná s upřímným cílem podpory. Na tom nic nemění, že nemusí být pokaždé zrovna příjemná, zvláště tehdy, jestliže odhaluje naše „stíny“, o kterých bychom raději nevěděli.

8. Závěr

Pro současnou rozjitřenou „dobu emoční“, dílem spojenou i s mediální manipulací, je příznačné potlačení kritického myšlení založeného na věcném zkoumání typu „padni, komu padni“. Namísto věcných názorů a jejich probírání ve věcných rozpravách dáváme světu na odiv, zejména v sítích elektronických komunikací, své pouhé pocity libosti či nelibosti. Výraznou roli přitom sehrávají pocity negativní jako je hněv, nesnášenlivost až nenávisť, ale i pocit morálně „lepšího člověka“, které podstatou měrou formují i politiku. Jakékoli právní řešení je nutně omezené svými nástroji. Je tomu tak proto, že žádným předpisem nelze postihnout vlastnosti a nitra jednotlivých lidí podle jejich osobnostních charakteristik. Leda jen mírnit dopady vnějších projevů vnitřní zloby, které si díky puzení vždy najdou cestu ven.

I proto je nepoměrně obtížné až nereálné „bojovat s dezinformacemi“, vyjma zejména válečných lstí, poplašných zpráv a pomluv, jinak, než vlastní informační otevřeností a zejména důvěryhodností zpráv, které jsou založeny na objektivitě, „i když se mi nelíbí“. Ve skutečnosti by se totiž jednalo o „boj proti lidem“, jejichž naladění je z řady důvodů, třeba i pochopitelných, rozličné. Týká se to i odlišných osobnostních zralostí jednotlivých lidských bytostí, se kterou také nutno počítat. Nikoli snad proti ní bojovat.

Přesto může být jakýkoli právně přehledový pohled dílem užitečný. Má totiž blíže k věcnosti, než k emočním výlevům typu, „koho nesnáším“. Snad může přispět i k míruplnosti.

Prof. JUDr. Ivo Telec, CSc.

Profesor občanského práva a vedoucí katedry soukromého práva a civilního procesu Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, advokát a mezinárodní rozhodce.

[1] Autor tematicky navazuje na své příspěvky na epravu: Internetový arbitr, >>> [zde](#), Svoboda myšlení a myšlenka v právním smyslu, >>> [zde](#), Dezinformace jako právní problém, >>> [zde](#), a Nekalá soutěž zlehčováním konkurence pravdivými nebo nepravdivými tvrzeními, >>> [zde](#), [vše cit. 8. 2. 2023]. Dále viz autorovu stať Umělec nemá imunitu. Právní rozhledy, 26, 2018, č. 13/14, s. 457 - 463. Elektronicky dálkově dostupno >>> [zde](#), [cit. 8. 2. 2023].

[2] Nikoli bezdůvodně stát v občanském zákoníku výslovně uznává přirozená práva člověka a jejich poznatelnost rozumem a citem (§ 19 odst. 1 o. z.); srov. též právní pojem důvodné pocíťování (vedle rozumného očekávání). Blíže viz např. autorovy práce Přirozená práva člověka a újma na nich v pohledu občanského zákoníku. In: Ronovská, K. - Havel, B. - Lavický, P. (eds.): Pocta prof. Janu Hurdíkovi k 70. narozeninám. Brno: Masarykova univerzita 2021, s. 241 - 263. Rozum a cit, Právní rozhledy, 11, 2003, č. 7, s. 317 - 322.

[3] Viz § 2956 o. z. Ve zvláštním zákonném případě újmy na životě (usmrcení) nebo u zvláště závažné újmy zdraví, co se týče osoby blízké, viz zvláště § 2959 o. z.

Pokud jde o soukromoprávní předpis zvláštní, viz duševní útrapy jako újma osob blízkých očkovanému podle § 2 odst. 2 a § 9 odst. 3 zákona č. [116/2020](#) Sb., o náhradě újmy na zdraví způsobené povinným očkováním.

Jiné předpisy používají výraz „duševní strádání“ namísto „duševních útrap“. Jedná se však o synonyma.

[4] Přes jistou jazykovou neobratnost dikce občanského zákoníku se nejedná o „újmu na právu“, nýbrž přesněji řečeno o újmu, která je eventuálním následkem dotčení práva. Sám zásah do práva totiž spočívá v jeho dotčení bez ohledu na to, zda následkem dotčení je přivození újmy či nikoli. Podobně tomu je u dotčení hmotné věci (ovšem i nehmotné). Protiprávním činem je již samo neoprávněné nakládání s věcí, aniž by nutně musela být přivozena škoda či jiná újma coby následek zásahu (dotčení). Důsledkem v některých případech může být i prospěch.

[5] § 2894 a násl. o. z.

[6] Viz preambuli Listiny základních práv a svobod z roku 1991.

[7] § 1 odst. 1 tzv. uvozovacího ústavního zákona č. [23/1991](#) Sb., dnes v právní síle běžného zákona, a § 2 o. z.

[8] Poukázat lze na nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03, který v části IV. odůvodnění převzal deset bodů hledisek, jak v řízení vyplynuly z amicus curiae, právního názoru Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva, která je poradním orgánem Rady Evropy, tzv. Benátské komise, ze dne 17. 3. 2004, zn. CDL-AD/2004)011.

Co se týče Evropského soudu pro lidská práva, srov. tři skupiny okolnostních činitelů, resp. i více, tímto soudem zohledňovaných; blíže viz Kosař in: Kmec, J. – Kosař, D. – Kratochvíl, J. – Bobek, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck 2012, s. 1074 an.

[9] Ke zlé víře blíže viz autorův článek Zlá víra. Bulletin advokacie, 2018, č. 7/8, s. 32 – 38. Rozšířená verze je přístupna dálkově elektronicky >>> [zde](#), [cit. 8. 2. 2023].

[10] Srov. pojem bezprávné výhrůžky s následkem neplatnosti právního úkonu podle § 22 odst. 1 československého hospodářského zákoníku z roku 1964, v posledním znění.

„Bezprávnou výhrůžkou je takové protiprávní působení na vůli jednajícího, když se vůle vytváří pod vlivem důvodné bázně či strachu z protiprávní hrozby.“; viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. 23 Cdo 855/2013. Rozhodnutí bylo přijato podle předchozích právních předpisů.

O navození vnitřního stavu důvodné bázně by se podle okolností mohlo jednat při různých vědomých spolupracích člověka coby slabší strany s podstatně silnější stranou, reálně budící strach či vážné obavy. Podle okolností by se mohlo jednat o „vědomou spolupráci“, např. s podsvětím. Ovšem vynucenou důvodnou bázní z hrozby přímého nebo nepřímého protiprávního postihu vlastní osoby či

osoby blízké, např. msty či odplaty. Důvodná bázeň by byla vyvolána jednáním nebo postavením silnější strany. Právně významná je „důvodnost“ bázně posuzovaná podle okolností případu; tedy např. i s ohledem na reálnou možnost účinné a rychlé právní ochrany proti tomu. Důvodná bázeň, tedy např. i „pouhá“ zbabělost či jiná bázlivost, není okolností vylučující protiprávnost činu. Vyjma krajnosti, kdy by už dokonce chyběla svobodná vůle, což by ale byl jiný právní případ. Mohlo by se ale jednat o jednu z okolností polehčujících. I člověk, který protiprávně jednal v důvodné bázni, se ze zákona stal dlužníkem závazku z deliktu. Mohl by však mít regres proti tomu, kdo u něho vzbudil důvodnou bázeň, pod jejímž vlivem protiprávně postihl třetí osobu, v důsledku čehož mu pak vznikla škoda.

Vedle toho má právní význam též to, zdali lze po komkoli ve stejném či srovnatelném slabém postavení spravedlivě požadovat, aby se zachoval jinak, jakož i zohlednění všech okolností právního případu včetně okolností zvláštního zřetele hodných. Proto je nutno být myšlenkově i navenek zdrženliví při morálním (a právním) hodnocení cizí bázně.

Právní pojem důvodné bázně, ač jej právo u nás již léta výslovně nepoužívá, je širší, nežli bezprávná výhrůžka. K navození stavu důvodné bázně totiž může dojít i za okolnosti, kdy silnější strana nabídne či poskytne slabší straně bezprávný prospěch (ale i prospěch, který by jinak byl po právu). Nemusí proto jít jen o bezprávnou výhrůžku újmou apod.

Důvodná bázeň může být u člověka navozena silnější stranou i jen nepřímou. Například využitím společenské atmosféry reálných obav z nepříznivých následků za jistých okolností, přičemž silnější strana by se na této atmosféře přímo či nepřímou podílela či z ní těžila, zejména díky své povaze nebo postavení. Takové případy jsou známy zejména z různých „dob nesvobody“ u nás i v cizině. I v současnosti jsou stanoveny zákonné způsoby, jak čelit event. nebezpečím zneužití „silových“ zpravodajských, armádních či policejních služeb na úkor slabších osob z řad veřejnosti. Jinou otázkou je, nakolik jsou tyto kontrolní, spíše jen politické, mechanismy skutečně právně účinné, zejména v jednotlivých právních případech prostých mediálního ohlasu.

[11] § 357 tr. z.

[12] Srov. taxativní soukromoprávní nároky při dotčení osobnosti podle § 82 odst. 1 o. z., tj. zdržovací nebo odstraňovací nárok. Nikoli snad nároky jiné, ač by byly právu známy z legálního vymezení některého jiného deliktu. Rozhodná je ústavní hodnota právního bezpečí mající podobu svrchovanosti zákona, tedy i zákonného vymezení, co je protiprávním činem. A to z hlediska řádu právního, který je povahově nezávislý na řádu mravním, náboženském, politickém, ale třeba i vědeckém aj.

[13] § 2956 a násl. o. z., resp. nárok zadostiučinovací, který je systematickou (a legální) součástí škodního práva. Nikoli práva osobnostního ve smyslu občanského zákoníku jako obecného předpisu z oboru soukromého práva.

[14] § 2010 o. z.

[15] Viz § 5 odst. 1 o. z.

[16] § 4 odst. 1 o. z.

[17] Blíže viz Melzer s Téglem in: Melzer, F. – Tégl, P.: Občanský zákoník. Velký komentář. Praha: Leges, 2013, sv. I, s. 138 – 146. Poměrně často se setkáváme s dobrou vírou ve významu upřímného a pevného přesvědčení, že mi právo patří. Například vlastnické právo k pozemku přirozeně ohraničenému přírodní hranicí, kupříkladu potokem, ačkoli právní hranice je o něco bližší. Rozhodné přitom je, zda jsem tento rozdíl mohl zjistit zejména z veřejné katastrální mapy, zvláště po digitalizaci vedoucí ke zpřesnění.

[18] Dříve platné československé právo to stanovilo výslovně; viz § 6 odst. 2 písm. b) zákona č. 108/1933 Sb., o ochraně cti, zrušeného trestním zákonem z roku 1950.

[19] § 5 odst. 2 o. z.

[20] § 4 odst. 1 o. z.

[21] Viz veřejná Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018, schválená usnesením vlády č. 286 ze dne 29. 4. 2019, která obsahuje výměr předsudečné nenávisti: „Projevy předsudečné nenávisti označují jednání, které je motivováno nesnášenlivostí a společenskými předsudky vůči určité skupině obyvatel. Zpravidla se jedná o skupiny definované rasou, národností, etnicitou, náboženstvím, sexuální orientací, politickým nebo jiným smýšlením, sociálním původem apod. Nemusí se jednat o skutečnou příslušnost k určité skupině, ale i o příslušnost domnělou (např. je-li osoba mylně považována pro tmavší pleť za Roma, ale ve skutečnosti není Rom). Takové projevy nemusí nutně naplňovat skutkovou podstatu některého z trestných činů. Může se jednat o fyzické násilí, slovní útoky, či využívání urážlivé symboliky. Projevy předsudečné nenávisti se liší od extremistických zejména tím, že nemusí být spojeny s některou z totalitních ideologií. Osoby, které se jich dopouštějí, nemusejí být nutně členové či příznivci extremistických hnutí. Rovněž u nich absentuje jasné volání po svržení systému pluralitní demokracie a jeho nahrazení systémem totalitním.“, s. 5. „Rozhodující je právě aspekt šíření nenávisti vzešlý z paušalizujícího předsudku. Právě projevy nenávisti pro určité skupiny obyvatel představují bezprostřední ohrožení.“, s. 6. K některým možným konkrétním souvislostem viz autorův článek Újma veřejnosti? Případ Filipová v. Babiš, Právní rozhledy, 28, 2020, č. 4, s. 115 – 121, pozn. 8. Elektronicky dálkově přístupno >>> [zde](#), [cit. 8. 2. 2023].

[22] Přehled judikatury je obsažen například v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2020 ve věci sp. zn. 23 Cdo 3945/2019. Dále k judikatuře viz Kühn, Z., – Kratochvíl, J. – Kmec, J. – Kosař, D. et al.: Listina základních práv a svobod. Velký komentář. Praha: Leges 2022, s. 802 an. Wagnerová, E. – Šimíček, V. – Langášek, T. – Pospíšil, I. et al.: Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR 2012, s. 423 an. K judikatuře Evropského soudu pro lidská práva viz Kosař, op. cit., s. 1074 an.

[23] § 314 zák. práce.

[24] Zde může spočívat právní problém s nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/2065 ze dne 19. října 2022 o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice 2000/31/ES (nařízení o digitálních službách), a to z mezinárodního a ústavního hlediska svobody projevu. Nejedná se proto o žádnou okrajovou technikalii. Nařízení nabývá účinnosti, kromě dílčí dřívější účinnosti, za rok, dne 17. února 2024.

Podle čl. 34 tohoto nařízení platí příkazy posouzení systémových rizik a podle čl. 35 postupy zmírňování těchto rizik. Povinnosti se týkají poskytovatelů velmi velkých platform online a velmi velkých internetových vyhledávačů.

Mezi systémová rizika služeb patří, krom jiného, jakékoli skutečné nebo předvídatelné nepříznivé dopady související mj. se „závažnými negativními důsledky po tělesnou a duševní pohodu osob.“, (person's physical and mental well-being, le bien-être physique et mental des personnes), čl. 34 odst. 1 písm. d) in fine cit. nař.

Nepříznivý důsledek na duševní (nebo i tělesnou) pohodu osob přinášejí některé internetem šířené informace nezákonného obsahu. Například skutky, které jsou trestnými činy z nenávisti anebo trestným činem šíření poplašné zprávy, která již pojmově vyvolává „nebezpečí vážného znepokojení“ obyvatelstva, ač je nepravdivá, (§ 357 tr. z.). Co je právním deliktem, vyplývá z jeho zákonného vymezení. Potud je věc jasná a v členských státech EU a EHP zásadně stejná nebo srovnatelná.

Ke zmírňování systémového rizika závažných negativních důsledků pro tělesnou a duševní pohodu osob však slouží mj. úprava smluvních podmínek poskytování služeb, které jsou obsahem smluvy se spotřebitelem či jiným zákazníkem, aj. Z právní praxe je známo, že některé smluvní podmínky jsou však přísnější (více omezující), nežli zákonná vymezení právních deliktů. Protiprávní obsah, spočívající v porušení smluvní zdržovací povinnosti uživatele služby, bývá v praxi i podstatně širší a zejména vágnější, nežli protiprávní obsah, spočívající v porušení zákonné zdržovací povinnosti u deliktů ze zákona.

Poskytovatelům velmi velkých platform online nebo velmi velkých internetových vyhledávačů se tak od EU ex lege dostalo veřejnoprávního postavení „strážců duševní pohody“ občanů EU a EHP. Vedle postavení „strážců morálky“ a ochránců některých jiných veřejných blah. Ačkoli se v jejich případě jedná o soukromé nadnárodní obchodní korporace sledující zisk a soukromý zájem investorů. Svou vlastní podnikatelskou činností ve svém soukromém zájmu tak mají tyto obchodní společnosti přispívat dosahování obecného blaha duševní pohody občanů. Ideálně vzato by takové pojetí mohlo být ctnostné.

Dotčení poskytovatelé hostingových služeb musí zřídit „útvary zajišťování souladu“ s nařízením o digitálních službách.

Systémové nebezpečí však spočívá v tom, že se stále jedná o soukromé podnikání za účelem zisku na trhu služeb, které přináší své. Nikoli prvotně o službu společensky užitečného účelu „klidu a míru“ (pohody) mezi lidmi, jako by tomu již pojmově bylo například u nadací či ústavů.

Narušit „duševní pohodu“, rozhodit emoce, občanů EU a EHP lze i příspěvkem skutkově pravdivým či názorově dokonce moudrým. Leč bourajícím mentální klišé, rušícím „poklidnou“ novinářskou manipulaci veřejným míněním některými hromadnými sdělovacími prostředky nebo narušujícím státní či jinou politickou propagandu apod. či dokonce ohrožujícím určitý dobový státní zájem v čase míru.

Necháme-li stranou mimosoudní řešení sporů a pravomoc budoucích vnitrostátních koordinátorů digitálních služeb, „účinnou a rychlou“ ochranu soukromých práv budou u nás poskytovat v prvním stupni okresní soudy v civilních sporných řízeních o řádné plnění smluvního závazku, resp. obchodních podmínek včetně posouzení jejich platnosti. Vyloučit nelze, že by se nadměrně přísné či vybočující obchodní podmínky některého poskytovatele hostingových služeb již dnes mohly protivit judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, jež je orgánem mimo EU, nebo konstantní judikatuře ústavních či jiných soudů členských států EU a EHP; a tedy i ústavní ochraně svobody projevu. Podobně to lze uvážít i o budoucích pokynech či jiných „zásazích“ Evropské komise, předvídaných

cit. nařízením.

[25] Viz § 4 odst. 1 o. z., pokud jde o kritiku projevenou v právním styku, např. při plnění závazku. Soukromoprávní příkaz běžné péče a běžné opatrnosti lze ale rozumně zobecnit jako obecné pravidlo jakéhokoli lidského chování, tedy i mimo právní jednání. Například při informačních úkonem ve společenském styku aj.

[26] Např. při plnění závazku kontroly, při plnění závazku práce spočívajícím v pracovním hodnocení výsledků výzkumu, vývoje a inovací nebo v posuzování kvalifikačních prací studentů aj.

[27] V judikatuře a literatuře se setkáváme s výrazem „hybridní výrok“. Slovo „hybridní“ patří v poslední době mezi politicky poměrně „módní“ a čteně užívaná až nadužívaná slova. O to více u tohoto slova pak hrozí pojmové zpochybnění až ztráta významu či jeho rozmělnění anebo proměna v bezobsažnou frázi. Podobně jako se již zřejmě stalo u slova „dezinformace“. Zřetelné to je zejména v právu a právním myšlení, které je založeno na věcnosti a pojmové přesnosti. V námi sledovaném pohledu se slovu „hybridní“, pokud by se mělo jednat o zvláštní pojmovou kategorii různých sdělení apod., vyhýbáme, protože každý hodnotový úsudek, nejde-li o pustou fantazii či pomluvu apod., je smíšený („hybridní“). Vrstveně totiž vždy obsahuje věcný (skutkový) základ, podléhající dokazování, a z něj logicky dovozený subjektivní úsudek. Shodně viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2020, sp. zn. 23 Cdo 3945/2019, s. 9.

[28] Srov. § 4 odst. 2 zákona č. [634/1992](#) Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)